

KÉTNyelvű Népi Történetek BÜKKSZENTKERESZTRŐL

KRUPA ANDRÁS

1993 júniusában Bükk-szentkereszten szlovák néprajzi táborot vezettem, s a csoportommal hiedelmeket gyűjtöttem. A hiedelemadatokat helyi szlovák nyelvjárásban vettük fel magnetofon-kazettáinkra, s miként ez ilyenkor gyakran előfordul, informátoraink egy részüket történeté formálva közölték.

A csoportomban szlovákul keveset értők is voltak, ezért az egyik idős férfit, *Takács András*t (aki egyik legjobb elbeszélőnk lett) arra kértem, hogy első történetét magyarul is foglalja össze röviden. Mindnyájunk kellemes meglepetésére magyar nyelven is szép kerek történetet adott elő. Kiderült, hogy nagyon szívesen mesél mind a két nyelven, s hogy mindegyik történetét egyformán tudja elbeszélni szlovákul és magyarul is. A kiváló nagybányai kétnyelvű mesemondó, Farkas Andrásné Drágos Zsófia (*ňamička Žofka*) után, aki kétnyelvű népmeséivel az egész magyar és szlovák nyelvterületen egyedülálló jelenség,¹ ismét találkozhattam kétnyelvű kiforrott népi elbeszélővel a hazai szlovákok körében. *Takács András* legnagyobb sajnálatomra azonban népmeséket nem ismert, de történeteinek skálája a mondától az élményelbeszélésig terjed. Csakhamar tapasztalhattuk, hogy a kétnyelvű népi közlésmód nem egyedi jelenség a faluban, mert még két asszony (*Czeglédi Pálné Kristek Matild*, *Halász Oszkárné Kovács Klára*) is vállalkozott kétnyelvű elbeszélésre, s a történeteikből szintén érződik – bár halványabb mesélők *Takács András*nál –, hogy nem alkalmi fordításról van szó egyik nyelvváltozat esetében sem. Mindez azt tanúsítja, hogy a kétnyelvű (magyar–szlovák) elbeszélő mód a legutóbbi időkig ugyancsak eleven hagyomány volt a bükk-szentkereszti szlovákok körében.

Takács András (sz. 1911) édesapja írni–olvasni tudó, ezermesterkedő ember volt. Ő is folytatta apja mesterségét, szén- és mészégetéssel, fakitermeléssel és fuvarozással foglalkozott, több éven át hentes is volt a faluban. Serdülőkorában postás küldöncként dolgozott az Eger–Miskolc között épülő országút építésvezetőségén Lillafüreden. *Czeglédi Pálné* (sz. 1926) családja kettészakadt a magyar–csehszlovák „lakosságcsere” idején. Szülei azért települtek át, mert a szlovák agitátorok a hadifogoly fiúk hazahozatalát ígérték. A fiuk azonban súlyos betegen Magyarországra, a szülőfalujába érkezett, s felgyógyulása után sem volt hajlandó utánamenni a szüleinek. Ebbe teljesen belerokkantak a már Szlovákiában élő szülők. Ő maga a helyi élelmiszerboltban eladónő. *Halász Oszkárné* (sz. 1929) pedig végigélte a helybeli asszonyok sorsát, több helyen is dolgozott, talán legtovább az erdőgazdaságban.

A kétnyelvű mesélőkkel elsősorban az erdélyi magyar néprajzkutatók foglalkoztak (*Vöő Gabriella*, *Faragó József*). Lényegében mindketten három típusukat állapították meg. Az elsőbe azok tartoznak, akik valamennyi meséjüket mind a két nyelven elmesélik, a másodikba, akik meserepertoárjuk magvát beszélik el két nyelven, a harmadikba pedig azok, akik azon a nyelven mesélik a történeteiket, amelyen hallották, vagy ha ugyan

1 Krupa A. 1984. Krupa A. 1989.

mind a két nyelven ismerik is őket, csupán anyanyelvükön adják elő, ill. kevert nyelven mesélnek.²

A kétnyelvűség előidéző okaival mind az egyén, mind a faluközösség szempontjából e sorok írója nem csupán Farkas Andrásné kétnyelvű népmeséi, hanem kétnyelvű balladáit kapcsán is foglalkozott. Farkas Andrásné az egyik balladát magyarul, a másikat szlovákul énekelte. Ez nem okozott semmilyen zavart, mert a nagybánhegyesi kétnyelvű közösségben a kétnyelvű érintkezés mindennapos jelenség volt. A kétnyelvű mesélés, éneklés természetesen mindaddig volt érvényben, amíg a helységben élő szlovákok és magyarok egyaránt azonos értékűnek fogadták el. E közegben kétnyelvű lehetett az *egyén*, „a) ha a szűkebb család is kétnyelvű, b) ha a család ugyan egynyelvű, de a közvetlen környezete más nyelvű, c) ha a család és a közvetlen környezet egynyelvű, de a település, a község környékét más nyelvűek veszik körül, d) ha az egyén tartósan vagy ideiglenesen más nyelvű környezetbe kerül, e) ha az egyén lakóhelyére, ill. az egynyelvű környezetbe történeti események folytán (pl. lakosságcsere) más nyelvű csoport ékelődik be, s együttélés következik be, f) ha az egyén jellembeli vagy más, pl. emocionális okok következtében önként a közvetlen környezetén kívüli érintkezése nyelvétől más nyelvet választ, g) s ha anyanyelvét elfeledve az állami nemzetiségpolitika gondoskodása folytán (kivált napjainkban) az iskolai tanulmányai révén újra megtanulja anyanyelvét.”

A *helyi közösség* kétnyelvűségét két tényező különösen befolyásolja: „a) mind a két nyelvi közösség egyenértékű, harmonikus kétnyelvű érintkezésének az eredménye, b) de lehet csupán a kisebbségben lévő nyelvi közösség kétnyelvűsége, mely a másik nyelvi közösséggel nem a saját nyelvén, hanem az övéen érintkezik.” Azonban, ha az utóbbi helyzet válik mérvadóvá, az anyanyelvű mesék, történetek elmondása, meghallgatása egyéni vagy szűk családi környezetbe szorulhat vissza.³

A bükkszentkereszti kétnyelvű elbeszélők kivétel nélkül valamennyi történetüket egyaránt mondták el magyarul és szlovákul, tehát az erdélyi kétnyelvű mesemondók első típusába sorolhatók. Kétnyelvűségük *egyéni* meghatározói összetettek, szinte mindegyik fent idézett tényező jellemző rájuk. A bükkszentkereszti szlovák és magyar faluközösség pedig korábban valóban egyenértékűen érintkezett mindkét nyelven, ennek a tanúságtevői a most közzétett kétnyelvű népi történetek is. Az utóbbi időben azonban ez a kétnyelvűség csak a település egyre szűkülő szlovák közösségére szorult vissza. A fiatalok inkább a magyar nyelvű érintkezést választották, a kétnyelvű megnyilatkozás ezért mindinkább az idősek családi kommunikációjában jelenik meg, s erre is inkább a kevert nyelvűség jellemző. Egyre ritkábban észlelik, hogy beszélgetés vagy mesélés közben mikor térnek át szlovákról magyarra vagy magyarról szlovákra. Ez különösen Takács András elbeszélésmódjára jellemző, aki a szlovák nyelvű meséléskor magyar, ill. magyar elbeszéléskor szlovák kifejezésekre vált át, s csak a hallgatói kérdő tekintetét látva korrigálja magát (e „botlásait” érintetlenül hagyta).

Miként Farkas Andrásné kétnyelvű meséinél tapasztaltuk, a bükkszentkereszti népi történetekben is a kétnyelvű változatok együtt képeznek teljességet, mert legtöbbször ami kimaradt az egyik nyelvű variánsból, a másikban felfedezhető. Ettől függetlenül mind a szlovák, mind a magyar népi szöveg önálló alkotás, saját nyelvre és gondolkodásra jellemző öntörvényre épül. Még akkor is, ha érezhetően és bizonyíthatóan egyik vagy másik nyelvről fordította elbeszélőnk vagy valamelyik elődje. Az elbeszélők szlovák

2 Vöő G. 1981. 254–255. Faragó J. 1974. 70–73. Farkas Andrásné meséinek analitikus módszerrel elemezve – a magyar és a szlovák népmesékkal való kapcsolatára Gašparíková, V. és Kovács Á. mutatott rá: Gašparíková, V. 1984. 280–307. Kovács Á. 1984. 309–310.

3 Krupa A. 1984. 51–57. Krupa A. 1981. 356–357.

nyelve a helyi kelet- és nyugat-szlovákiai alapú dialektus, melyet átszőnek magyarizmusok, magyar kifejezések. Magyar nyelvükön érződik a szlovák anyanyelv hatása. Ezzel együtt előadásmódjuk gördülékeny, kivált Takács Andrásé színes, érzéketes.

Mind az anyanyelv, mind a történetek témái szempontjából megmentésük az utolsó pillanatban történt, mert az idős emberek az elbeszéléseiket valóban a sírjukba viszik, miként beszélt anyanyelvüket is. Hiszen az ifjabb nemzedék alig beszél már szlovákul, s a most közreadott történeteket nem ismeri. Ráadásul az alább következő történeteken is érződik a felejtés (pl. a korábban gyűjtött adatok a mítikus alakokról és cselekedeteikről sokrétűbb volt). Bár korábban a tájról (főleg Répáshutáról, de Bükkszentkeresztről is) már megmentettek néprajzkutatók azonos vagy hasonló témájú történeteket, mai állapotukban való szó szerinti közlésük és kétnyelvűségük fontos sajátosságai miatt pótolhatatlanok, értékük is magasrendű.

A hiedelem-, a történeti és a hasonló típusú történetek, trufák, igaz történetek követelményeinek megfelelően az elbeszélők az eseményt konkrét helyhez, személyhez és konkrét foglalkozáshoz kötik. Így szépen kirajzolódnak Bükkszentkereszt község és sziklás, helyenként mocsaras határának jellegzetességei, fontosabb helynevei (Dorongos, Csepelygő), közvetlen környezete, a szomszéd falvak (Óhuta – Stara Huta : Bükkszentlászló, Répáshuta) és a környék barlangjai Hór völgyben, Palalukán), a 20. században munkát adó települések (Miskolc, Diósgyőr, Lillafüred) és üzei, a kisebb helyrészek, mint pl. a Bükk kapuját jelentő Csanyik, a szentléleki pálos kolostor, a sajátos helyi foglalkozások (mész-, szénégetés, mészfuvarozás, erdőgazdálkodás, favágás, csemetefaültetés, kötőrés), a közeli iparváros nyújtotta lehetőségek (vasgyár, papírgyár, vasút). Megismerjük a falu keletkezéséről szóló hagyományt is (Óhután – Bükkszentlászlón kifogyván az üveghuta alapanyaga, ideköltöznek az üvegyártók). Ezeken kívül mindekenekelőtt a Bükkszentkereszttől délre fekvő helységek nevei szerepelnek, mint a bükkalji Igrici, Bükkábrány, Sály, *Bekény*, Lator, valamint az alföldi Kunmadaras, mely egyúttal a mézeladás, a fuvarozás irányát is jelzi, sőt, az is feltételezhető, hogy a hiedelemmondák egy részét is arrafele tanulhatták meg, hiszen a távoli helységekből meg is szálltak, s eszténként akár közösen is mesélhettek egymásnak a fuvarozók és a vendéglátók. Feltárul a második világháború előtti nagy szegénység is (ellátatlanság, írni-olvasni nem tudás, gyermekmunka, kevés fogat, gyalogközlekedés stb.).

A történetek árulkodnak az itteni szlovákok kedvelt ételeiről (mákos-túrós metéltésztá, tejbekása) mély vallásosságáról s ezzel párhuzamosan az általánosan rájuk jellemző hiedelemvilágról is. A hiedelemalakok közül legelevenebb a boszorkányban való hit (1–8. sz.), az elbeszélők hiedelemismeretében elhalványítva a lokális mítikus lényeket (mint pl. *buhinka*, *vodna baba*, *zmora* stb.), s boszorkány tettének tartva minden rendkívüli eseményt a faluban (pl. a legények gonoszkodó tréfái). A boszorkányoknak tulajdonított cselekedetek között feltűnik a magyarok és szlovákok körében országszerte ismert történet is a szekérnek a tetőre való feltételéről. *Gunda* Béla korábbi gyűjtése szerint a bükkszentkereszti szlovákok boszorkányhitének egyik legjellemzőbb vonása a tehén megrontása.⁴ Ennek több változatát ismerjük meg a most közölt hiedelemmondákból, sőt egyikük racionális magyarázatú ál-hiedelemmonda. A béka képében megjelenő boszorkány a férfi jótettéért általában igazi jutalmat ad a hasonló magyar változatokban, a bükkszentkereszti hiedelemmondában az alföldi boszorkány ajándék kisködmöne a két boszorkány vetélkedésének a tárgya is. A békává változott boszorkányok tejfejsének bükkszentkereszti elhárítási módja is ritkább a hasonló magyar hiedelemtörténetekben,⁵

4 *Gunda B.* 1979. 128.

5 *Bihari Á.* 1980. 45, 59. 243–244.

itt a küszöbhez szögeli kezét-lábát. Ugyancsak a ritkábbak közé tartozik a tejelvevő boszorkány megkötésének az a módja, hogy a tehén vizeletét a kéményben füstölik, s addig a boszorkány sem tud vizelni, amíg el nem távolítják.⁶ Általános jelenség viszont, hogy a rendkívüli embereket (pl. összenőtt szemöldökű, tüzet okosan lupéval gyújtó férfi) boszorkánynak tekintenek.

A boszorkányok találkozásán történő boszorkány-viaskodás sem ismeretlen a magyar boszorkányhitben. Az általunk közzétett hiedelemmondában igrici boszorkányok Diósgyőr várában tartanak boszorkánymulatságot. *Gunda* még gyűjtött Bükkszentkeresztben olyan adatokat, hogy a boszorkányok lóvá változnak, e mondában viszont mind az igrici, mind az őket üldöző nagyobb létszámú boszorkányok lovakon nyargalnak. A mulatságukra a hagyományoknak megfelelően elhurcolják az állatgondozó fiatalembert is.⁷ E hiedelemmonda érdekes motívuma a boszorkányok szervezeti felépítésére való utalás (csapatokba tömörülnek, idős boszorkány a parancsnokuk, fiatal boszorkány az őrtálló stb.) Többször is előfordul, hogy a boszorkánynők szegény, gyermekes anyák, akik éjjel vagy a találkozó előtt tejet lopnak gyermekeiknek. A mai idős adatközlők állítása szerint az ő gyerekkorukban minden öregasszonyra az utcán gúnyosan azt kiabálták, hogy boszorkány.

A *buhinka* és a *vodna baba* (*vízi banya*) alakja a mai hiedelemmondák jórésztében egybefolyik (9–10. sz.). *Gunda* korábbi bükkszentkeresztgyűjtésében nem említi az utóbbit. Répáshután két különböző lénynek mondták. Takács András a *vodna babát* vizet csapkodó, táncoló, tapsoló lénynek írja le, melyet nem lehet utolérni, a *buhinkát* majomként képzeli el, mások sellőszerű lánynak. A korábbi adatok szerint szőrös, torzszülött nő, kicserélt gyerek (Bükkszentkereszt, Répáshuta). Közös jellemzőjük az is, hogy sárgarépát, petrezselymet, gyümölcsöt lopnak. Úgy fogták el, hogy a *buhinka* a csizmába dugta mindkét lábát. *Gundánál* és az általunk gyűjtött mondában szerepel egy nagy mellű öreg nő-buhinka, aki hosszú melleit a vállán keresztül a hátára csapja.⁸ Hasonló nagy mellű, hosszú hajú lényt ismernek a Gömörben is, ott *runa* a neve.⁹ Napjainkban a rosszalkodó gyerekeket ijesztgették azzal, hogy elviszi őket a *buhinka*. A fiatalok pedig, ha valakit butának, ostobának tartanak, *buhinkának* nevezik.

A farkassá váló férj, a *vrkolak* mondája mindegyik bükki szlovák faluban szinte azonos változatokban él. Az általunk gyűjtött a legjobban szerkesztett magyar és szlovák nyelvű történet (11. sz.). A magyar hiedelemmonda katalógusban főként erdélyi közeli rokonai találhatók.¹⁰ Takács András szerint a *vrkolak* a gyereket is üldözi, s a gyerekek a *buhinkához* hasonlóan féltek tőle, hogy elvitetik őket vele. Az itteni néphit szerint a *vrkolaknak* farkasfeje és -foga van, de az alsó testrésze emberi alakú, emberi lábai vannak.

A *házikigyó* (12. sz.) a szlovák nyelvterületen a ház védőszelleme, amellyé a házat építő első gazda vált. A bükkszentkeresztiek már nem ismerik a mítikus lény eredetét, az itt élő hiedelemmonda rokona a szinte minden magyar vidéken megtalálható változatoknak.¹¹

6 Krupa A. 1974. 238–339.: hasonló eljárási mód tehén megkötésére.

7 *Gunda* B. 1979. 128. *Bihari* A. 1980. 80–82.

8 *Gunda* B. 1979. 126–127. *Barna* G. 1984. 338–339.

9 *Horváthová*, E. 1975. 1029.

10 *Gunda* B. 1979. 127. *Barna* G. 1984. 337. *Bihari* A. 1980. 44–45, 243.

11 *Horváthová*, E. 1975. 1027. *Bihari* A. 1980. 120.

A *sárkányon* (*šarkaň*) vihart hozó garabonciás, *fekete pap* (*černí kňaz*) hiedelem-története közismert a magyar és a szlovák néphitben.¹² A mi változatunkban a lakhelynek a bükki barlangokhoz való kötésében, valamint a fekete pap által kért tejjel a sárkányki-gyónak a barlangból való kicsábításában található lokális íz. (13. sz.)

Mind a *zmok*, mind pedig a *zmora* napjainkban töredékesen élő hiedelemalak (14–15. sz.). Egy-két évtizeddel korábban itt és Répáshután gyűjtött adatok sokszínűbb hiedelemismeretről tanúskodnak.¹³ Bükkszentkereszten általában arra a férfira mondták, hogy megszívta a *zmora*, akinek nagy melle volt. Ha az anyának is nagyon megszívta a gyereke a mellét, s megdagadt, szintén azt állították, hogy a *zmora* tette.

A kereszt- vagy a fejfa-rabló, ill. megfogott ruhadarab címre elnevezett (ál)hiedelemmonda az egyik legnépszerűbb hiedelemtörténetek közé tartozik, közel 30 változa-tát ismeri a magyar hiedelemmonda katalógus mutatója, s *Lajos Árpád* mindebből a legtöbbet gyűjtötte Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Mai elterjedtségét bizonyítja, hogy 1977-ben 6 Békés megyei tanulótl gyűjtöttem történeteket, s Békés megyéből szám szerint ugyanannyi mondám van (12 magyar, 4 szlovák nyelvű) mint *Lajos Árpád*-nak. Szinte az egész világon közismert, magyar nyelven első szövegét *Bornemisza Péter* adta közre 1578-ban. Ismerik a hazai szlovákok másutt is, *Michalko*, Pavel a múlt század elején közölt egy szlovák változatot Pest környékéről, *Mátraszentlászlón* pedig e sorok írója gyűjtött egy variánst 1987-ben.¹⁴ A bükkszentkereszti szlovák–magyar változat az itt közölt népi történet első részét képezi, párosítva a helyi legényeknek ravasz kocsmái borszerzési akciójával (16. sz.)

A történeti mondák közül külön figyelmet érdemel Takács András névmagyarázó mondája (17. sz.). Az egykori település elnevezésének eredetét népi etimológiával magyarázza, emlékét Majláth utca és Majláth vasúti megállóhely őrzi Diósgyőrben, a Bükk kapujában. Szinte mindenütt található hasonló névmagyarázó történetek, sőt anekdoták is.¹⁵

A népi etika a pálos szerzetesek lányrabló cselekedetéhez hasonlóan elítéli a sze-relemben telhetetlen *Mária Teréziát* is az anekdotikus elemeket hordozó történeti mon-dában (18. sz.). A téma az osztrák és magyar szóbeliségben igencsak közkedvelt volt.¹⁶ *Mária Terézia* lakhelyének a diósgyőri várba tevése valószínűleg azzal függ össze, hogy a vár sok évszázadig a magyar királynők tulajdona volt. A felhasznált katonák meggyil-kolásával *Mária Terézia* mondabeli alakja közel került a vérszomjas csejtei Báthory Er-zsébethez. Napóleon kardjának és *Mária Terézia* hüvelyének lascitív párhuzamba állítása szoros kapcsolatban van a Habsburgoknak házasságkötéssel történt területgyarapításról szóló közismert szállóigével. A bükki környezetbe helyezett trufa (19. sz.) komikumuma a mély vallásosság és ennek gyakorlásából fakadó fájdalom (=letérelés a kötörmelékre) ellentétéből fakad.

12 *Barna G.* 1984. 335–336. Vö. *Dobos I.* 1971. 36. *Szabó L.* 1975. 231. *Horváthová, E.* 1975. 1029.

13 *Gunda B.* 1979. 128. *Barna G.* 1984. 337–338.

14 *Körner T.* 1970. 79–90. *Lajos Á.* 1974. 150–151, 372–382. *Dobos I.* 1986. 168–169. *Krupa A.* 1988. 118–123. *Michalko, P.* 1977. 75. *Bornemisza P.* 1977. 118.

15 Vö. *Szabó L.* 1975. 308. *Lengyel D.* 1988. 156–157. Csongrád megyében (az egykori Csanádban) szomszéd községek Ambrózfalva és Nagymajlát (ma: Nagyér). Véletlen csupán, hogy a Nagymajláthoz fűzött tréfa hasonló a Majláth névvel kapcsolatos eredetmondához: Egy ember lovat vezet az úton Ambrózfalva felé haladva. Egy másik az út szélén állva rákiált:

– Hé, ember, ez a ló vak, nem lát!

– Nem baj, Ambróz után Majlát (maj lát!). Saját gy.

16 Vö. *Szabó L.* 1975. 332–333, 442–443. *Ujváry Z.* 1986. 32, 143–144. *Burány B.* 1988. 3, 86.

A 20. számú vicc a napjainkban minden rétegnél elterjedő obszcén–erotikus ún. malacviccek sorába tartozik. Közlésével azt kívánjuk jelképezni, hogy a népi elbeszélő hagyomány szerves részévé vált, ezt igazolják a kétnyelvű változatai is. Takács András két igaz története az ifjúkori érzelmi töltésű emlékek¹⁷ körébe tartozik. Megrázó, ugyanakkor különleges élményeinek visszatükröződései, bizonyítván, hogy a hazai szlovákok is kedvelik az élménytörténeteket.

A mondákat, a történeteket változtatás nélkül, szó szerint, ahogy elhangzottak, magnetofon-felvételeink alapján közöljük.

17 Lásd *Küllős I.* 1988. 256–257.

Boszorkányok

1a)

Juj, ta žaba! To aj žabu treba hovorit'. Ta ta žaba, ta bula, že kosili lude. O Dorongoš čuli oňi? Ňe. Jaka velka luka je to. No a to dedinska bula. Tam kosili lude. No a žena odňesla obed hlapovi:

– No, hibaj jest', Jano!

– Idem.

No, posedali si jest', a de sa vzala, tam sa vzala jedna žaba.

– No, hlad', Jano, ta čo za potvora tu ide. Plaš to staň! No, odplaš hu!

– Ale, nahaj hu!

Na, hlap jedol. Ta už ňepamatam pontošan, že či ze sirem haluški, či z makem. Ale dal aj te potvori! Za ližicu ručil jej, zežrala. A potom jak to zežrala, tak skapala, jak kámfor. Ňebulo hu aňi. No, ta najedli se, robili si robotu dalej. Až keď porobili robotu, bo stadeg vapno palili v tej dediňe a nosili na Dolnu zem predavat'. No a išol on až do Kunmadarašu. Tam višol.

A jedna žena mu, že:

– De budet'e spať, bači?

– Ta ja ňeznam eščig, ale tu v dediňe dagde bi trebalo prespať, bo rano včas idem. Už som predal vapno.

– Podzte gu mňe spať, ta spracete se. Prazna je maštalňa.

– Dobre. Hvala bohu, že mam mesto.

Ta vejšol nuka, ta dobre, dala mu večeru žena. Aj dobre mesto spať. No a rano se puščal:

– No tak z raj bucte, už idem pomali, bo daleko bivame.

Ale žena že ta:

– Znate, čo ja vam pošlem ženki? Jeden bekeč.

To ňeznam, či aj po slovenski to tak poved'a.

– No, tak dekujem vam pekňe, keď pošlete. Ta rada bude moja žena, bo ta pri nas zima zvikla biť.

Na, prišol on domu a už žena ho čakala.

– No, čo doňes, stari?

– Čo som doňes? Čo som doňes? Ta doňesol som ti jeden bekečik dobri. Keď bude zima, ta si ho oblečeš.

– Ó, čo za remeslo ti si mňe tu doňesol?

A žena hitila bekeč, može biť, že to bula vekša bosorka, že jak tota, čo dala bekeč, ale ona si bekeč ňeblekla. rutila na psa. Pove: – Dobra to bude pod pse ležeť psovi. Ale jak rutila na psa bekeč, tak vtedig to shitulo psa aj bekečem. Telo ho hitilo, vsc ho ňevideli.

No ta tota bosorka kcela totu ženu shitit'. Ale ta tej ňešikerovalo.

1b)

Az a béka hogy vót? Hat ott kaszáltak a népek, oszt hozott az asszony az embernek enni. Na és esznek, esznek, egyszer csak oda termett egy béka. De nem vette észre senki se, hogy mikor, honnan gyött. És az asszony:

– Nézd csak, micsoda béka gyött ide! Hat zavard mán el! Mink itt eszünk, itt meg békák mászkálnak?

Ha, az ember azt mondja:

– Hagyjad, hagy neki is élni kell!

Hat dobott egy kanál tészát neki is. Megette a béka, de aztán úgy eltűnt, hogy ók se vették észre, mikor tűnt el, hova. No, jó van. Hozzáfogtak a munkához, elvégezték a szénát, de aztán menni kellett mésszel Alföldre. Mer az öreg meszet is égetett, mer mésszel foglalkoztak itt. Hát ment egész Kunmadarasig, le, Alföldre. Osztán mán a meszet eladta, gyött vóna haza, és egy asszony kimönt ott a kapun, azt mondja:

– Hol fog aludni, bácsi?

– Hát magam sem tudom, de itt kéne meghalni, mer hát má este van.

– Hat gyöjjön be, elfér itt nálunk. Űres az istálló.

– Hát jó. Köszönöm szépen előre is.

Hat mönt az ember, és jól tartotta az asszony, adott neki vacsorát, jó helyet. No, kivirradt.

– No most már mehetünk haza lassan. Ta zdravi zostavajte! A dekujem vam za noclah. Isten áldja meg, és köszönöm szépen a szállást.

És az asszony azt mondja:

– Hát várjon még, bácsi! Hát még küldök a feleségének is valamit.

– Hat mit tudna maga küdeni?

– Hat egy bekecset, mer maguknál hideg van ott, jó lesz a feleségének.

Hat hazagyött az ember. És az asszony már várta.

– A de si bul? Hol voltál mán ilyen sokáig? Mit hoztál?

– Hát hoztam neked egy bekecset. Kűdött egy jó asszony neked.

– Bekecset? Micsoda asszony?

– Hát próbáld fel!

Az asszony megfogta a bekecset, odadobta a kutyának: Jó lesz a kutyának feküdni rajta, vagy betakarózni! Hát ahogy rádobta a kutyára, hat a kutyát felkapta a bekecs levegőbe kutyástul, bekecstül alig láttak.

Többet nem láttak soha, úgy eltűntek. Hát bizony, sok vót a boszorkány is akkor.

2a)

Ta v Igrici bulo bosorkov taž. Šak vsadež bulo bosorkov, no ale v Igrici vejšli oni do enej maštalni. Na a tam jedem parobek spal, bo merkoval aj na mleko, na kravi, na koņe. No ale tam bosorki vec űebuli. Oņi se űebali, že jeden parobek tam spi. No, podojili kravu a tedig nahali ozaj deťom naiste mleko. Na, povia:

– Tu mate deti mleko, pite! A ja idem tu, gu susedi.

– A nač tam idete?

– No ta čo se starate, že nač? Vípite mleko a polihate si spat! Prideme hñeď.

No, visszament az ólba. Na zašol do maštalni, tedig buli po rat pohistane bosorki. Posedali na koņe, paropka zalí na koņe a prišli ta prez hori a đuranskeho váru. Do đuranskeho. Zamok se vola po slovenski. Diósgyőr vár. Aj po mađarski je győri. Ta tam, do đuranskeho zámoku šli. No a űesli oņi si aj palenki, bo ta každa bosorka mala liter palenki. Na oņi tam se mulatovali, aj paropkovi davali piť. Ale parobek űekcel, bo on se bars bal. Ale vtisli doňho:

– Pi!

No a jedna mlada űevesta bula, ona bula na varte, ona merkovala, či űejde dekte. Raz hovori, že:

– Idu!

A stara žena, čo nukej bula, čo roskazovala, že:

– Kelmi se?

Poveda:

– Bars velmi!

– No tak tedig pakujme a poďme.

Ta to buli druhe bosorki, zas do váru šli, do zámoku šli mulatovať. Ale te velmi buli. A oņi se zejšli, tak se bili. Zbili toto, čo málomi buli. No tak posedali na koņa:

– Poďme nazad! Aj pres hori.

Ta űe to bulo. Ale te, čo buli velmo, za űima. Ha potom už jich dohaňali, ale stara bosorka povedala:

– Zrušte teho hlapčiska, bo ešči pre űeho tu zos nas dohoňija! Zrucili ho, tak utekli. No a parobek v noci išol tak, len tak. Si vzal iráni, ta vejšol on do Sályi, tam naňho visvitlo do Sályi Tam mu dali ješť, piť, bo si pital, bo že on tam bul aj tam. Na a tedig prišol domu. No a len ta prišol domu. No a len ta priš domu, ale űesmel vikričeť űikomu űič, bo bars mu zakazali bosorki.

No a tedig o deset' roki že vikričeť, jak si, bo to aj jedno, pismo najšli, a tak parobek rospovedal.

Hat űeslobodno povedať, bo bi ho buli hitili a buli bi ho zabili. A potom űebulo űič tak. Potom keď bosorki pomreli, ta vtedi vikričeť parobek.

2b)

Igrici boszorkányok. Az úgy vót, de ez maj csak olyan, mintha igaz lett vólna, mer ez vót a bíróságon is. Hát bementek az istállóba, mer ott megint jártak fejni a teheneket. Ott is szegénység vót. Na és bementek az istállóba, hát egy legény ott aludt, vigyázott a tehenekre meg a lóra, minden. Bementek, de azér a tehenet megfejték ott is. Mer sokan vótak. Hat megfejték a tehenet, a tejet talán otthon hagytak vagy hol hagytak, biztosan a gye-rekeknek:

– No, tu mate mlečko, pite! A ja idem gu űaņi Magdi. Ni, itt van, gyerekek, igyátok meg. Gyövök mingyár, mer megyek Magda nénihez.

– No, dobre, ale űebudzte... Ne legyen sokáig, mama!

– Nem, mingyár jövök.

Na, Giza meg felültek a lóra, minden boszorkánynak vót lova, a legényt a ló hátára, egy-egy liter pályinkát, oszt vágta ba ide s izébe, tótul a várat – zamok, ide gyöttek a diósgyőri várba. No idejöttek, oszt itt mulattak. De osztán többen is vótak ott, a legénynek is nyomtak a pályinkát:

– No, igyál, mit bánkódsz!

De a legénynek kellett inni, akart vagy nem. Na, elég az hozzá, egy fiatalasszony meg őrségbe vót, nem-e gyön valaki. Mer a boszorkányok vótak több banda. És az erősebb gyözött. Na, amelyik az őrségen vót, az meg egyszer azt mondja, hogy:

– Gyönnék!

Mer egy öregasszony vót a parancsnok.

– Gyönnék!

Az öregasszony azt mondja:

– Hanyan vannak?

A fiatalasszony, aki az őrségbe vót:

– Sokan!

– No, akkor lóra! Gyerünk!

Felültek a lóra, oszt inóc el, Bekény felé! Valamerre mentek. Mer ahogy mentek vágta, a többiek utánok! És a fiatalembert, a legényt ledobták ott, az erdőbe. Azt mondja:

– Dobjátok le, mer még itt miatta – aszongya – elfognak bennönket.

Ledobták a legényt, a boszorkányok elszöktek. De a legény ismerte a boszorkányokat, csak nem mert szólni semmit, nem szabad vót! Na, a boszorkányok elmentek, a legény reggelre Sályba került. Tetszenek tudni, hol van Sály? Ott van Sály. Híres falu az máskülönb. Ábrány, Sály, Lator. No, onnan még Igrici messze van. Bement Sályba, és hát:

– Hol vagyok?

– Sályba.

– Adjanak valamit enni, mer én nagyon éhes vagyok.

Hát attak neki, oszt onnan továbbment Igricibe. Oszt csend! Osztán megszűnt a boszorkányság, mer a fiúnak nem szabad vót szólni semmit. Csak tíz év múlva valamikor, mikor mán kihaltak a boszorkányok, akkor megmondta, hogy mi történt vele.

Igaz vót-e vagy nem. Hat ha nem is vót igaz, de...

3a)

Eščig čo mam tu? Jaj, ta bosorki mam eščig tu. Ta hovorili aj to že bosorka podoji kravu. A za to ňepusti mleko, bo bosorki nahava na noc mleko. A to hovorili, že ta bula jedna žena taka, čo že hodila dojit', videli hu v noci, ale najiste ta hodi dojit' kravu. A vtedig že to podali jeden taki človek, čo rozumel g bosorkom, že tak treba urobiť, keď se na žabu obraťi, vtedig treba nohi aj ruki pribiť na prah, keď ona se obrati nazad na človeka, vtedig jej to bude vidno na te rukoch te dire. Tak že bula taka žena, čo potom išla do dedini a že ždi skrivala ruki. Ta že bula pravda, lebo ňe?

To ňemože verit, len pripovetka.

3b)

Aztán volt az a monda, hogy régen ha a tehén nem adta le a tejet, hát hogy boszorkányok vannak a faluba, és azok fejik ki éjszaka. Átváltoznak békává éjjel, és akkor becsúsznak a küszöbnél, és akkor megfejik a tehenet. És így a gazdaasszony mikor reggel fölkel, már nincs tej a tehénnél. És hogy aztán mondták nekik, az egyik illető, aki értett ezekhez, hogy hát azt kell csinálni, hogy ha a béka bemegeg, fogják meg a békát, szögeljék oda a küszöbre szöggel négy szöggel kezét, lábát, ugye, és hogy aztán az illető nő, aki boszorkány, vagyis béka képebe gyött, mint boszorkány, hogy aztán annak a keze ki van lyukadva, és hogy az jön könyörögni aztán, hogy hát ne csinálják ezt vele.

4a)

Hovorili stara mama, že zasek jeden druhi zas to podal, že to treba urobiť, že s kravi moč treba zat' do jednej sklenki, a do koha, de meso udia, ta treba dole piskem obratiť zavazane, a tam treba udiť. A že ta žena do tel ňezna ščať, ta bosorka, kim tam ma je ta sklenka v tím kuhu. A ta žena vtedig se pride prosiť, že oni nak to stavat' zeberu, bo ona vtedig ňezna na moč ist'. Ta že aj taka žena potom bula, čo prišla a prosila si že:

– Ta čo mate v kuhu, to odvažte a viructe – poveda.

Na že od teho času potom krava dala mleka. Ta že či je to pravda?

To bulo eščig.

4b)

Na a második boszorkány-típus. Az meg megint az volt: Hát volt itt a közelbe egy olyan asszony ténleg, hogy mondták rá, hogy boszorkány, hogy éjjel feji a teheneket. És az egyik illető azt mondta, azt ajánlotta, hogy tegye meg azt, hogy hát a tehénnel a vizeletét fogja föl egy üvegbe, dugaszolja le, és a füstölőbe lefele fejjel kösse föl, és füstölje. És az illető boszorkány maj meg fog jelenni, mer ő addig vizelni nem tud, amíg az az üveg ott lóg, és füstölődik. És hogy aztán ténleg hogy jött egy hölgy, és mondta, hogy azt vegyék le, és ő többet hozzájuk nem jön.

5a)

Tak keď deti pretin kim že buli za malička hore, a to podali, že je taki človek, čo od neho môže z oč dostať, čo ma te obrva obidve zrosnute. A temu ňesleobodno do oči hľedať, bo povedali, od teho môže z oč dostať. Na a starej mame jednemu z oč dostal. A tak urobili, že ve šperhetu vibrali devet' uhliki a vtedig to oparili z vodu, a v tej tak zopak ruki museli umivať hlapca. A potom vileli na dverovo zaves. Bo že vtedig se vihoji hlapec. Aj potom aj take kifliki pekli z muki aj z otruboch a že keď kifliki zežere pes, a zdehne, te decko ňezemre. Ale keď ňezdehne pes, te decko zemre. Tak hovorili prettim.

5b)

Volt olyan, hogy a gyereket megrontja valaki. És azt mondta (a nagymama), hogy az olyan egyén tudja megrontani, szóval, akinek ez a felső öldöke összenő egészen az orráig. És hogy azoktól lehet kapni azt a betegséget, hogy a gyerek megbetegszik. Lázás marad. És akkor az övék is, az unoka így beteg lett, akkor kiszednek kilenc darab ilyen faszenet, tüzés faszenet, kivesznek a sparheltból, és a vízbe teszik. És annak a levével megmossák a gyereket. De bal kézzel, valahogy fordítva. Hogy nem jobb kézzel kell. És megtörölgetni. És aztán azt a vizet ki kell önteni az ajtón a félfának a hogyhívjákra, a zsanérra, hogy akkor meggyógyul a gyerek. Ilyeneket mondtak.

6a)

Aj moj tato buli bosorak. Ta moj tato uhle palili. A oňi znali šicko. Oňi čitali, pisali, mudri človek buli, bo keď trebalo hovoriť dačo, len oňi hovorili, bo oňi znali.

A už v noci višli, znali po hviezdach podať, že kelo hodin je. A mali oni aj cimboru takeho, ale ňe tam robil, de oňi.

A prišol u ňich cimboru, ale to Répáshuti valošni buli. A pital on si mašini, bo ňemal. Draha bula mašina, ňemohlo aňi dostať vtedig v prvej vojne.

– No a poja mŕe, Gábor, zapal si! No, daj fajku.

Gabor bači hitil fajku a tato nagyítóüveg hasnovali, na to aj čitali aj ohňa kladli aj zapalovali si. No a Gaborovi dali na fajku zapaliť.

– Ta, no, ŕahalj, Gabor!

Ta Gabor ŕahal a fajka se hitila. No, ohňa hitila. A Gabor, že:

Hű, tato, čo? Ta ti si bosorak!

Ó nem tudta még azt... On to ňeznal, Gábor bači, ešči, že čo je to, že to ešči môže zapaliť si s teho. Tak take lude boli vtedig.

No a potom tade Gaborovi zas, prišol Gabor.

– No, Floro, daj mašini, bo ňeňi zas.

– Ta maš sklo, zapal si!

Tak Gabor hitil sklo, a dal si nad fajku. Ale pod drevam kuril, drevo dalo hladek, no tak Gaborovi se ňehitila fajka. No ale tato znali, že čo je. Ta hñed':

– No len daj sem, Gabor!

No hñed' tam nad slunko a fajku. Gabor bači ŕahal fajku, hõ, fajka se hitila.

– No, ti, bosorak – povel. – Ta mŕe preč ňehitila?

Ta take lude buli v tej take, nem tudom lude.

6b)

Az én apámra is azt mondták, hogy boszorkány. Na, emberek, Dehát nem vót ő boszorkány, mer ő, mondhasuk, talán a legokosabb ember vót a faluba. Hát vót neki egy cimborája is, csak ez távolabb dolgozott vagy száz méterre. No és odajött édesapámhoz:

No, Flóri, van neked gyufád?

– Ha mér? Nincs gyufád se?

– Nincs, oszt rá akarok gyújtani.

– No, gyere, gyújts rá!

Nohát gyött a Gábor bácsi, rártartotta nagyítóüveget, mert az édesapám avval olvasott is, tüzet is rakott, pipára is gyújtott, mindenre tudott használni. No, gyött a Gábor bácsi, hát rágyújt.

– No, tartsd a pipádat, Gábor!

Odatartotta nagy üvege, irányította neki a kis pontot, meggyúlt a pipa. Hõ, szívta Gábor bácsi a pipát:

– Hõ, hát te boszorkány vagy, Flóri! Hat hogy gyújt az be?

– No, ne törődj vele, csak szíjad!

No hat jó van, Gábor bácsi elment, szívta a pipát, de aztán a következőkbe megint gyött Gábor bácsi:

– No Floro, ale mašini. Flóri, gyufám nincs megint, hat adjál egy kis tüzet.

– No hat ott van az üveget, hat gyújts rá, úgy, ahogy én.

Fogta Gábor bácsi az üveget, odatartotta a pipát, de bizon nem gyúlt be az, mer árnyékos vót, a fa alatt vót a. No, megfogta édesapám az üveget, oszt:

– No, gyere ide!

Odament, ahol bevilágított a nap. – No, tarts a pipádat!

De Gábor bácsi azt nem tudta, hogy oda kell menni, vagy ide, a napra kell tenni, odament:

– Tartsd a pipádat!

Hát meggyúlt a pipája.

– Látod, itt meggyúlt.

– Ó, hat ti si bosorak! Ti si bosorak! To něni cisti duh! Flóri, te boszorkány vagy! Nem tiszta elméjű!

Hát így aztán boszorkánynak maj csak elnevezték, mer akkor nagyon kevés ember vót, aki tudott írni, olvasni is, mer ez a telep be volt telepítve. Ott vót az Óhuta, ott kimerült az anyag, idegyöttek. De ott van a kocsmá elótt a halma, ahol volt.

7a)

Bars veľa bosorkov bulo. Ale tato taka dedina bula, že bars hudobňa. A malo bulo jest' prvši vojňe. A tu aj velka kolera bula, spanyol betegség, az vót itt. Tak te bosorki hodili dojit' tak kravi. Doma kravku malu, tak hodili v noci dojit'. Ale jake bosorki to buli? Take, že mali male decko a něbulo čo dat' jest'. Ta išli v noci kradnuť mleko. Tam, de krava bula. No a to na nich zvalili, že bosorka je. Tej ta něbula ona bosorka, len žit' kcela. Aj deťom jest' dat'. Take bosorki buli. Aj hlupe lude buli.

7b)

Akik mentek fejni? Hát így vót az, hogy tele volt a falu boszorkányoknál. De azok mind szegény emberek vótak vagy asszonyok, mondjuk. Hat jártak ők lopni tejet éjszaka, ahol vót tehén, mert vót kisgyerekek is, meg szegények vótak, hát hogy legyen mit adnia gyerekeknek. De azt csak titokba, hogy ne tudja senki se, mert ha észrevette őket, akkor elszaladtak. No hát ők fejtek, vót a gyerekeknek mit enni. No, azt mondták, hogy ők boszorkányok. Dehát nem vótak ők boszorkányok, rendes nép vót az, csak szegény vót. Hat jártak éjcká lopni.

8a)

Mladenci tak hodili gu frajerkom, gu hižom. Jaj, slovenski, mer tévedek, egy szót ide, egy szót oda. Hodili, a jeden parobek hitil stihlu. A zadek hiži začal ťahať. A to hrumelo bárs! A nuka v hiži žena hñed' se prebudila a pobudila deti, že:

– Jaj, moje deti, modlite se, bo tu je smrtka!

Ja! Ta tedi hñed' postavali deti, modlili se a parobci do tel rozbrali voz a vinosiři na vrh hižu. A tam ten stihlu vse dörömböžol.

No a tedig poskladali voz, bulo ciho šicko, dokončili si robotu, išli do druhej hiži. Tam zas zamazali s blatem obluki a tak išli ďalej. A ten v hiži tam spi a spi. A len raz čuje zvoňit' na poledňe.

– Hú, ta to čo zvoňa? Ta to čo? Na poledňe! Jo, to ja spim, spim, a tu zvoňa na poledňe!

Vizsgálja körül, kinyissa a szemit, hat be van mázolva az ablak. Pozerá se, že čo se tu vodi? Zvoňia na poledňe, ta obluki se pomazane z blatem. Hú, da to te bosoraci zas tu hodili!

8b)

Hát úgyhogy jártak a házakhoz a lányokhoz (a legények). És ha ki akartak tolni, mer ilyen istenfélő nép vót itt, megfogták egy téglát, dörömböltek a hátulját. Az meg zúgott az egész ház. És az asszony azt mondja:

– Jaj, keljete fel, gyerekek, imádkozzatok!

Hát felkeltek, imádkoztak, ammeg dörömbölte ott hátul.

És a többi legények szétszedték a kocsit, és kivitték a háztetőre. Ott meg összerakták. Hát ott vót kocsi. No ez megvót, avval befejezték a munkát, mentek a szomszédba. Ott meg bemázolták sárral az ablakokat. Hát az emberek nem keltek fel, csak akkor, mikor harangoztak délre.

– No, alszok, alszok, és itt harangoznak délre? Nézem, hát az ablakok be vannak mázolva!

Hát ilyeneket csináltak. Azok is boszorákok vótak.

Buhinka. Vodna baba

9a)

Buli buhinki a hodili buhinki kradnuť mrkvu, petrušku a to žrali. Prettím. No a ňeznali hu hitiť. Ale potom tak hu lapali, hovoria, že viňesli je jenu velku čižmu, a buhinka si šicke dva nohi šťurila do čižmi, ta tak hu znali hist'.

Ale že buhinkov viplašili dive sviňe stade. Ta ottedi sa buhinki ňeňi. Ja som hu ňevidel, ta taka, jak opica. Mrkvu kradla aj ovoc de bulo. Luďom ňebantovala, ňe.

Vodna baba ňebula. Vodna baba bula, ale ta len hodila pred luďmi v noci a čapkala, tancovala. Ňič (*ňepodala*), len tancovala, jak išli lude, tak tancovala, čapkala si. Ta keď bul sam človek ta se bal. Ale keď buli, večmi buli, tak se ňebali, bo lepši šli do vodnej babi. Ale čím lepši šli, ta, vodna baba, tím baba išla ďalej. Ňeznali hu dohoňiť. Ona len tancovala a šla, čapkala.

9b)

Buhinka csak buhinka vót mindig. Ez olyan szólás vót, azt hiszem, magyarul meg szlovákul. Hát ez járt lopni sárgarépát, mrkvát, petrezselymet, almát, körtét, szilvát, amit talált a házak körül. Hat beletették. Egy nagy csizsmát kivitték, és beledugta a lábát, mind a kettőt. Úgy tudták megfogni. No aztán gyöttek a vaddisznók, aszongyák, hogy vaddisznókat telepítettek ide, hat az meg kizavarta a buhinkákat. Azóta nincs.

Vodna baba, hat azt említtem, nem is sok van belőle. Hat a vodna baba hat csak vót vagy nem vót. Hat sok ember azt mesélte, hogy vodna baba előttük ment. Mentek haza a munkábul, és mán este vót, vizes vót a talaj, hat táncolt előtte valami asszonyféle. Nem lehetett kivenni pontosan. Előttük táncolt, és ahogy ők mentek, ő is úgy táncolt és tapsolt magának. De hiába közeledték akkor vodna baba(-t), de nem tudták utolérni. Mer ha ők mentek gyorsabban, akkor a vodna baba még gyorsabban!

10a)

Ešči to take davne o tih buhinkoh. No o buhinkoh to tak hovorili, tuto od edni drugej starej ženki som čula, a to hodili dakedi do Miškolca do, no, železňici robiť peši prez hori. A bulo to na enim mesťe tak na v lesu, čo taki mlaki buli, taka voda, mlaki. No a že išol jeden šuhaj tam at' v noci sam. A on ide, ide, a tam, de te mlaki buli, vtedi tam tancovali pekne osobi hole, hole osobi. A on se zlekol, hi že a se kcel nazad vratit', hat že to. To tam trebalo prejsť pres tu, ten most a vtedi kcel se vratit'. A vtedi jedna stara buhinka stala o pre ňeho, a ta take prsa mala, že čo hitila, tak si pres pleca prerutila. A vtedi podala, že ňemože ist' nazad. A musel ist' medzi devčata a on tam potom ňeznal, že čo se s ňim pohodilo, len rano se zbudil pod jednim krakem. No pred sebou stal a rano se budil pod jednim krakem. Tak to bulo. No to bula ta vodna baba, čo te cicki si prerucovala. A to tak hovoria, že to vždi pri vode bulo. Take, take zle. Hat to je ňejedno, vodna baba? To to jedno je: aj vodna baba, aj buhinka.

10b)

Hát a buhinka az meg olyan vót, hogy ugye itt van az ipartelep, Miskolc szélén, a vasgyár, és akkor hát jártak. Ugye régen nem volt buszközlekedés, vonat sincsen innen, mert itt, a hegyek között nincsen vonat, és akkor jártak gyalogszerrel ugye a férfiak dolgozni. És volt, amikor ugye hát éjjel tízkor hagyta abba a munkát, és jött éjjel haza, vagy úgy hajnalba mán hatra mán menni kellett. Akkor mán négykor indult ugye, sötétbe ment a fiú. És akkor egyszer úgy volt, hogy egyedül ment egy fiatalember, és egy ilyen mocsaras területen kellett neki átmenni, oszt úgy is hívják ottan, hogy Csepelygós, hogy ott mindig vízforrás volt. És akkor hogy azt látta – először – azt el is felejtettem szlovákul mondani, hogy – ilyen kellemes zenét észlelt, hogy ilyen zene ütötte meg a fülét, és hogy ekkor... No taku peknu hudbu počul. És akkor ő megállt, és akkor azt látta, hogy ott, a tó rétjén, mocsaras részen, ott, egy kör szép lány táncolt, de mind meztelen lányok, hát ilyen, mint a sellők, ugye, csak hát farkuk nem volt, de lábuk volt, táncoltak. És annyira megjíjdt, hogy vissza akart fordulni. És akkor, mikor vissza akart fordulni, azon az úton, ahogy jött, akkor egy olyan öreg buhinka, no, ilyen vízi banya, ilyen vízi szörny útját állta, és nem engedte. És hogy oly nagy melle volt annak a nőnek, ezt mindig mondták ezek az öregek, hogy hát így a vállán át tudta vetni a cicijét. Hát úgy mondom, ahogy hallottam az öregektől. Nem azért. És hogy akkor ő nem tudja, hogy hová tűnt, fiú, úgy, mintha eszméletlen lett-e volna. Nem tudja, hogy hova tűnt, csak hát nem engedték ugye visszamenni. Csak reggelig eszméletlen volt, reggel eszmélt magához egy bokor alatt – ijedtébe.

Vrkolak

11a)

Hoj, ta te vrkolak, ta to už len pripovedka bula. Ta ten vrkolak taki bul, že hlap se obratil na vrkolaka. Daki ináčì on bul, jak opica, lebo jaki.

A žena skladala seno.

– No, skladaj seno, ja idem tam podat' ženi, že tam i tam.

No tak žena skladala seno a o jeden minutu jede vrkolak. A žena sa bála.

– Húj, Jano, hibaj, bo tu je vrkolak! – kričela.

Ale žena mala vidle ze sebu a na vrh seňe stala. A ten vrkolak hu kcel hiť, len škubal a škubal. A ona s vidlami vše do vrkolaka. A vrkolak raz je hitil kabat a strahnul. Ale ženu nestrhel, len kabat dotrhel. No, dobre. Tak potom už vrkolak ňevihral nič, odejšol. No potom o jeden čas prišol jej muž, ten vrkolak.

– No, čo je, Fano?

– Ta odejšol si, kričela som na tebe. A tu bul vrkolak. Kcel ma zežraf!

– Juj, tak čo, si ho ňeprebila?

No a išli na obed. No a hlap si potom po obede lehnul a žena mu zbačila medzi zubami – s kabata mal.

– Hú to je z mojej sukňi! Joj, ta to ňe vrkolak bul, to moj se obratil na vrkolaka!

Ěs ilyen vrkolakok voltak, ěs leharapta a fenyőfát is. Višol na vrh smreka, keď deti se utekali od ňeho. A smreka zhrizli a smrek sa vivalil na druheho smreka, tak tak ňeznau deti hitiť. Ale to bars davno bulo. Ešči tedi, keď bosorki buli.

11b)

Vrkolak magyarul? Hat ennek talán nincsen. Csak az a neve. Mer az nem vót sem magyar, sem szlovák, se német, csak ilyen nevet kapott. Hat a vrkolak az olyan vót, hogy szintén kaszáltak kint, a mezőn. Na és mán raktak a szénát, az asszonynak megvót a vidlája, és az ember azt mondja, hogy:

–Klad' pomali tú kopu! Rakd azt a boglyát!

Rakta a boglyát, szénaboglyát. No, de az ember elment, azután gyött vissza a vrkolak. Hú, juj! Hat olyan majomhoz hasonló emberalak. Az asszony kiabált, hogy:

– Jano, Jano, hibaj! Gyere, mer itt a vrkolak!

No és gyött a vrkolak. Most neki az asszonynak. De az asszony fellépett a szénaboglyára, mer mán magosabban vót, és a vidlával hadonászott. Kergette magától a vrkolakot. De aztán a vrkolak elkapta a szoknyáját, kitépett belőlle egy darabot. No, jó van. Aztán eltűnt a vrkolak, mer látta, hogy nem halad semmire se. Oszt egy idő múlva gyött az ember. Hő, az asszony:

– Hát hol voltál? Itt vót a vrkolak! Alig tudtam elhajtani!

– Mér nem kiabáltál?

– Kiabáltam!

No, jó van. Elvégezték a munkát, mentek ebédre. Ěs hat az ember lefeküdt. Ěs az asszony észrevette, ahogy aludt az ember, foga közt az ő szoknyájából a foga közt. Az asszony meg azt mondja:

– Hí, šak to z mojej! Hiszen ez az én szoknyámbul van! Hát ez az a vrkolak! Hát az én uram is vrkolak!

Házi kigyó

12a)

Ten hižni had ta hovorili stara mama, o tim nam, keď deti sme buli, a unoki sme tak sedeli šicke popri ňich, a oňi nam to hovorili, čo sme si aj usta otvorili, tak sme jich počovali.

Že oňi mali štiri deti, dva hlapci, dve devčata a na frištik varili kašu z mlekem. A vinšli vonkaj, a taka stenka bula prettim, hej, že pot s'ěnku pri hiži a tak si posedali, frištikovali. A stara mama len počuju, že deti hovoria, že:

– Aj kašu papaj, ňe len mlečko!

A vtedig oňi, že: Ta každemu som dala aj kašu aj mleko, ta prečo kemu hovoria? A vinšli von. A tam bul had. Hižni had. A ten si upijal mlečko, s každi miski, a raz tade, raz tade a s ližičku bili po hlave hadu i že:

– Aj kašu papaj, ňe len mlečko!

Ale ňebantoval deti. No potom oňi, že o takih hliňenih, prettim take buli, te, hliňene misečki a s teho jedli deti. To podali, žebi s toho viac ňejeda, bo s teho had pil.

A ten hižni had, to hovorili, prettin, te, naše stare, že to pri každej hiži bul. To ja ňeznam (*prečo*), už toto mi ňepodali, mŕe to ňepodali. O to ňehovorili oňi viac, ňehovorili, len že jak obstali s detma.

12b)

Hat a nagymama megfőzte a kukoricakását, és akkor tejeckét adott hozzá a gyerekeknek ilyen régi, hogy hívják, kis tálkákba, ebbe az agyagtálkákba. És akkor ők kiültek a ház elé, és ott leültek, és eszegették a kását a tejjel. Ő meg bent tett-vett, csinálta a dolgát. És akkor csak hallja, hogy hát a gyerek mondja, hogy, hát azt mondja:

– Ne csak tejet egyél, hanem kását is egyél! – mondogassák.

Hát aszongya: Miért? Hát minden gyerek kapott tálkába! Melyiknek mondja, hogy egymásét eszi a tejet? Ki-néz, hát azt mondja, a házi kigyó! Ilyen siklónak nevezték azt. És az itta a tejeckét a tálkából a gyerekeknek. És ugye ütögette a kanálkával a fejét a kigyónak, hogy:

– Kását is egyél, nemcsak a tejeckét!

De nem bántotta. Hogy azt mondták, hogy nem volt veszélyes állítólág.

Černokňazník (černí kňaz) – garabonciás. Šárkáň – sárkánykigyó(-gylk)

13a)

Stara mama mi rospávala, bo oňi buli Répášanka, ñe Huťanka. A ta mať sa velke jaskini na Gorrólgyu aj na Palaluke, a že to davno bulo, ešče keď aj oňi deti buli, že hodil po dediňe, po Répášu jeden černí kňaz. A to, ten černí kňaz hľedal kade sa černe kravi. On od černih kravoh hľedal mleko, bo on bul, no taki bul, že on te hadi velike, čo letet’ znali, te jaščure, čo ešči kridla mali, čo to ešči davno, davno take, davnih svete buli, a on take vivoloval s tin jaskiňoh. A to od černej kravi jemu na to trebala to mleko. Že to prevariľ, ñesol ku jaskiňi, tam, gu dire a vtedi na tu paru, na to duh, či jako poved’a. Duh? No, na to vinšol ten šárkáň, na tú vóňu, na tú paru vinšol ten šárkáň. A to som viňahala, že hodil černí kňaz pitať od černih kravoh mleko. A bulo tak, že bulo v tej dediňe, Répášu, a na, vezme te černe kravi, bulo, hoď ñedali jemu od kravi mleko. Išol g druhej hiži. A tam mu dali, hej, že od černej kravi mleko. Toto ñesol to tam, že paril a vinšol, no, ta kridlova jaščura. A keď vinšla, to take velke bulo, čo on na to si sednul. A vtedi raz prez dedinu letel, čo aj ñebo se zamračilo. A de mu ñedali mleko, v totej hiži, tam zmetol dah do cista. To bulo.

13b)

Édesanyám répáshutai vót, de még az ő nagymamája mesélte ezt neki, hogy valamikor régen, arra, meg hát most is, a répáshutai erdősegeken, völgyeken ott nagy barlangrészek vannak, olyan nagy barlangterületek. És hogy ott valamikor ilyen sárkánygyíkok vagy sárkánykigyók léteztek. És akkor azokat a černí kňaz, az magyarul azt jelenti, hogy fekete pap, ugye, fekete pap. És a fekete pap bejött a faluba, és az kereste a fekete tehéntől a tejet. És ugye mivel a faluban több helyen is vót tehén, fekete tehén, és hát vót olyan ház, ahol nem adtak neki, volt olyan ház, ahol adtak neki, és akkor mikor megkapta valahol a tejet, felforralta, és elvitte a barlang-üreg elé. És ott úgy, ahogy gőzölt, és annak a szagára, illatára jött ki a sárkánykigyó. És akkor, mikor kijött a sárkánykigyó, hát hogy ő fölült a hátára, mert mittudomén ugye úgy meg tudta varázsolni vagy szelídíteni, mindegy, csak aztán ahol nem adták neki a tejet, abba a házba a sárkánnyal a ház fölél repült, és olyan hatalmas volt az a sárkánygyík, hogy leverte ház tetejét, leseperte a tetejét.

Zmok – lidérc

14a)

Ja, to bul zmok. Zmok, zmok. No ta to hovorili, ale toto hovorili, že tu bul davno jeden bars bohati človek. On mal takeho zmoka, čo mu šicko nanosil. On potom mal aj sklep, aj hižu velku. A potom take zavisle ostali naňho lude, aj buli take hiže, mlade parobci, čo kceli hiže ondiť, no kitapastolovat’, že kedí mu ta zmok nosí, hej, hej. A hiže, tak stali dovkola mu hižu a tak ñevideli ñič. To hovorili, tak hovorili. Ja ñeznam. Že, no jak vtak, jak vtak. Hej (*priletel*) a donosil gu hiži šťastie, peňaze a vec ñič.

14b)

A zmok, az meg olyan volt, mint, amit magyarul lidércnek neveznek. Hogy egy olyan állat vagyis egy olyan madárfajta valami, aki, mondjuk, a gazdája parancsára hozza a pénzt meg a vagyont meg az ékszer meg mindent a házhoz. Hogy olyan lopós valami volt, ami a gazdájának hozta. És akkor az volt, hogy Bükkszentkereszten volt egy módos ember, az úgy jött, hogy ide jött letelepedni. És az nagyon módos volt. És ugye régi időkbe megirigyelték, hát mámma is irigyek az emberek, nemcsak akkor, és akkor az volt, hogy hát

ki akarták lesni fiatal fiúk, hogy körülállták a házat, és hogy meglessék a madarat éjszaka, hogy mikor hozza a kincset.

Dehát nem látták meg!

Zmora

15a)

Zmora. Totu zmoru tak hovorili, že to oňi ñevideľi, že čo je zmora. To len že v noci sedla dakemu na prs a cicala. Abo že tiskala. Abo paru zahitila. (*Aká bola?*) Ja to ñeznam.

15b)

Hat a zmorát, azt én nem tudom, azt azt mondták, hogy az valami egy olyan lény volt, vagy mi volt, mondták azt is, hogy olyan alakú, mint a macska, mondták azt is, hogy láthatatlan, csak hogy alvó embernek vagy alvó gyerekeknek a mellére ült, és hogy akkor azt úgy elnyomta a légzőszerveit, meg hogy ilyen betegséget, hogy majd megfűlt. Ezt mondták zmorának.

A megfogott ruhadarab – keresztrabló

16a)

Potom išli te parobci, išli do krčmi, do hostinca. Hostiñec sa volal. No tak pili. Na vtedig jeden vinajšol, že:

– No, kdo bi išol kolo cintorinu?

Bo vtedig se bars bali lude, take bohobojne lude buli, že tam bosorki hod'a. A jeden se stanul, že on ide:

– No, ja idem do cintorina za peť litra vina.

– No, idz!

Ta išol on za peť litre vina do cintorina. A bul taki kameni križ.

Ñevem, čo to mal. A to kruľil dluho, dluho, do takim to otkruľil, tak to dluho bulo. A to čo v krčme čo buli, tak že:

– Dobre, luďe, pod'me, bo už tim ñedobre se povod'ilo tam, už tim dačo je, bo dluho id'e.

No ale zebraľi sa, aj kceli ist', ale na to priš Lajči s križem:

– Na, tu maťe, ni !

Tak vino bulo. Hñed' peť litre vina, pan Mičüňg! Davajťe!

Tak dal aj peť litre vina. A to vipili. No a druhi vedro tam bulo, čo nahistal, bo do pivñici hod'il a vše nahistal, že keď' budu pitať hlapci, ta nak ma. No ale to taki stari Židek bul, Žid, to aj zaspal tam. Na stolku sed'el vše na pulnoci ta. No a vtedig jeden, taki friški parobek bul:

– No čekajťe piť, bo se to už minulo! – No každi si svoj pohar a hitro došol – No, každi nak si nabera a hitro vipiť! A pekne vedro dal nazad. No, ale už vina ñeňi zas. Tak zbudz'ťe pan Mičüňga.

– Pan Mičüňg nak stavaju, nak doñesu vina.

– No dobre, šak je tu vina ešči!

– Ďe maťe? Šak je prazno vedro!

No ale Mičüňg ñeznal, že či bulo, či ñebulo vino. Doñesel aj druhe.

No, zas doñesel druhe vino. Tam pili hlapci, kim se ñepopili.

16b)

(*A legények*) aztán mentek kocsmába. Ott ittak, ettek, ha vót mit, és mikor teleszítottak magukat, no, azt mondja, egyik kitalálta:

– Ki fog menni a temetőbe éjfélkor? Az kap öt liter bort!

De nem mert egyedül menni még a temető fele se senki se akkoriba.

No és egy legény, az meg ajánkozott:

– No, én kimegyek. De öt liter bor legyen!

– No, eriggy!

Hát kiment a temetőbe, és nagyon sokára gyött. Hát a többiek azt mondják:

– Hát ez az ember mán nem él. Evvel mán valami van. Ezér mennünk kell minnyájunknak. Hát menni kéne! – azt mondja – mer csakugyan mán itt lett vóna a temetőből.

De aki kiment a temetőbe, hat olyan betonkeresztül tört, oszt abba acéldrót vót, még azt törte össze-vissza, soká tartott. No de mán a kocsmából készülődtek, mentek. Ó meg zupp, begyött, hozta a hóna alatt.

– Hozzon öt liter bort!

Hat hozott öt liter bort, hat ittak minyájan. Minyájan ittak. Megitták a bort. De Misi bácsi még készített a másik vederrel, hogy legyen, ha. Ó meg leült a székre, Gotlib úr, oszt ült, szundikált. És azok mán megitták az öt liter bort, és valamelyik ügyes, hat az megfogta a vedret, ahogy szundikált az öreg, és mindenki, a saját pohárral kimerítették a bort. S visszatette. No, és akkor felébresztették a Gotlib bácsit:

– No, hozzon bort! Hat mán mikor mikor fogja hozni azt a bort?

– Hat itt van, gyerekek!

– Hol van? Üres az a veder!

De az öreg nem emlékezett, hogy bort hozott! Hát ilyeneket csináltak.

TÖRTÉNETI MONDÁK

17a)

No ta ja som zabud' podat', že oňi poznaju Diósgyőr. Na konca muru Ďuru, jak ide na Lillafüred, to je Majlát. Nem Diósgyőr, ale to je g Ďuru pridane, ta teraz šicko Diósgyőr je. No ale máskülönbén to Majlát. Tak to kcem povedat'. A na Szentlélek čuli? Čuli už o Szentlélek? Tam boli farari. Ale jak se to vola? Ňe zamok, ale no, čo farare bivaju tam? Kološtor! Ja hitro zabudñem.

No, tam buli farare, tam se modlili. A stadeg, z Majlátu nosili si jedeňi. Bo tu mali hrozna aj pivňicu, vino mali v pivňici. Ale nosili oňi sa aj mladih devkoh.

Na, jeden farar jak prišol, naisti na vino lebo na hrozno, lebo na jedeňi a najšol jednu taku osobu, čo trebalo hu ňest? Tak tak hu ňesol on, že do župa. Znajú, čo je žup? No, do župa hu zakrutil na okolo, na povozal. Tak virutil na pleco a tak išol. Ta inšo nahal tu, ale to vzal. No ale osoba kričela, že:

– Maj lát valaki! – po maďarski.

Že uvidi dakdo. Uvidi dakdo! Čo povi! Bo ona se už ňeznala sľebodiť. No ale ona ňekcela ta, pravdaže ňe. Ňekcel tam ňikdo ist'. No a on jej zaphal usta a potom šol.

Ale dakdo len čul, keď kričela. Ta on hu viňesol až do Szentlélek, tam, do kološtoru. No a ta ňe za to on hu viňes, že modliť, abi se modlila s ňin. No viňesol hu tam, ale ta devka mala jedneho frajera pri vojsku. Főhadnagy bul. A jemu dakdo pošušnul, že de se podela. Bo on prišol gu frajerki a frajerka ňe. Ta de je? A dakdo pošušnul.

– Na vtedig šak ja dam fararom!

Šhital gu fararom, vzal šablu a šol. No, išol gu fararom, vejde nukaj:

– No – podal – de je ta osoba, čo vi ste dovezli vtedig aj vtedig.

– Ta tu ňedoňes ňigdo ňič, ta čo vi si mislite tu? Može?

Viťah šablu:

– A de je ta osoba, čo vi ste tu doňesli?

Už vtedig buli pomrznute farare. Ta hñeď, že:

– No došikujte hu!

Ta pravdaže tam bula. Ta on hñeď urobil po rade, tist bul, ta dakeho tam aj prebil a osobu došikoval domu. A kološtor ottedi potom zakapal. Ta keď jednu zunovali, oňesli druhu. No, hľapi buli, ženov ňebulo. (Kteru zunovali) môže biť, že hu zabili. To vec ňevideľi. No tak zakapal kološtor, že ten főhadnagy to porušal.

Ta už teraz len ta muzejom je. A tu v kostele totim pri nas, ta skade farar hovori, to sta mať s teho kološtoru. Aj dačo inšo kadičo, čo znali doňest'.

Na a Majlát teraz za to zostal Majlát, že ona kričela, že: Majlát valaki! A to čuli. Na, bo Majláte mali mesto a oňi mali tu aj hižu, de se zohrivali.

17b)

Hat beszéljessünk akkor Szentlélekről. Van itt egy kolostor, fent, a hegyekbe, Szentlélek a neve annak a hegynek, ott van a kolostor. És ott vótak a papok. Imádkoztak, van most is talán valahol, ilyen papok vannak kint az erdőbe, hogy imádkoznak. Na, hat ott laktak ők. Na és begyöttek ők ide, Diósgyőrbe, élelemér. Mer itt is vót nekik egyházuk, itt vót nekik a szőlőjük, pincéjük, meg élelmet is innen hordták. Egyszer egy pap legyött, hat nem tudom, miér küdték, miér nem, de valamiér biztos küdték. Hát mit csinált? Megtetszett neki egy nő, megfogta, és hogy ő azt kiviszi.

Nohát megfogta a nőt és becsavarta egy kévébe. Tetszenek tudni, mi az a kévé? (*A hallgatók válasza: Igen.*) Szalmába, hosszú kévébe. És a nő kiabált vóna, mentette vóna magát, de nem bírt. Kiabált, hogy:

– Maj lát! Maj lát valaki! Maj lát valaki!

De aztán a pap betömte a száját, később nem kiabált, de csak meghallotta valaki. Hat vitte, ki is vitte a pap. Na és a lányhoz gyött egy főhadnagy. Mer az vót a szeretője. Ment hozzá. Na és kérdezte, hogy hol van?

– Hát nem tudjuk, hová ment, hová lett!

De osztán valaki besúgta, aki hallotta, hogy hol van.

– No, majd adok én neked mingyán!

Felszerelte, oszt inóc, ki Szentlélekre. Még akkor gyalog kellett menni. Nem vót se kisvonat, se semmi, se autó. Hát kiment ő Szentlélekre. Hát mingyán kihúzta a kardot, és neki a papoknak:

– No, hol van az a nő, akit idehoztak? Akkor és akkor?

– Ide nem hoztak semmit. Ide? Hogy gondol maga, ide nőt hozni?

– De akkor és akkor idehoztak egy nőt. Hol van ő?

Kihúzta a kardot, neki a papnak. De a pap mingyán felemelte a kezét és mingyán adott egy parancsot:

– Hozzátok ide a nőt!

Hát el is hozták a nőt. A nőt el is hozta a főhadnagy haza. De a kolostor azótátul nincs is meg. Mer talán le is szúrt valamék papot vagy kettőt is talán, és megmondta, hogy mi a helyzet. Mer az nem szabad vót a papoknak csinálni. És a nőt hazahozta.

No az a Majlát, amit kiabált a nő, hogy: Maj lát valaki! Hát látott, nemhogy látott, de hallott is, meg látott is, hogy cipekedett. És Majlát megmaradt a mai napig is. Az a diósgyőri rész, ez Majlát ott. De most mán talán elvesz annak a neve, de ez mindég Majlát vót. Össze vót az kapcsolva Diósgyőrrel, de ez az alsó rész vagy felső rész csak Majlát vót. Hát úgy osztán megsemmisült a szentléleki kolostor, a papokat szétszórták. Hat ennek csak neve Szentlélek, merthogy adták akkor azt a nevet, hogy Szentlélek, mikor a kolostort építették.

18a)

No tak Mária Terézija, ona bula královna. Velka žena bula. V tim váru, v tim zamku bivala, čo tu je diósgyőri vár, de bosorki hod'a tancovat', ona tam bivala. No ale ta velka žena bula, bo ta kralovna bula, ale muža nemála. Te jej kerí vojak se zapačil, ta teho si volala gu sebe. No a kim ňezunovala. No a už keď ho zunovala, tak vtedig príšol druhi, kerí sa jej pačil. A to tak išlo. A už s kerim zunovala, už teho zabila. Dala ho zmarňit', bo ona ňekcela, že abi dakdo o tim znal. No ale to aj tak znal!

No a potom to tak išlo, čím boh zna, ňeňi o to szám, číslo, že kelo vojaci ta prejšli prez tom. Na to tak aj zabudli. No ale to vinšlo to za to na vrh už pozatim, že tak. No ale ta ňebulo s teho ňič, bo že bulo to titok, ňeslebono bulo hovorit', ale ta to tak išlo. Tim zamkom bivala. Kolo zamku bulo na okolo velka voda, už teraz ňeňi. Ale vtedig bula. No tak tam ona žila, Mária Terézija, jak oni, napoleon. Bo Mária Terézija hóditovala s pošvu a Napoleon ze šablu. Tato tak spravila.

18b)

Hát Mária Terézija egy nagy asszony vót. Mán nemhogy nagy, de királynő vót. De ember nélkül vót, mint özvegy asszony. Hát ő vezette az országot, de hat embert csak szerzett ő, mer sok katonaság vót a keze alatt. Na és mikor milyen katona megtetszett neki, mán tisztekből, hat azt hívta magához. No és ha azt meguntá, hogy elég lesz mán, akkor gyött a másik, amég megtetszett. De ezt nem tudja senki sem, hogy hány katonával így végzett. Mer minden katonát kivégzett, amelyiket mán meguntá. Már azér vót, hogy ne tudódjon ki, ne menjen ki a hír, megölte minden katonát.

Hát úgy történt a dolog, hat vóna arról sok beszélni való, de hat többet nem lehet. Hat úgy élt ő, mint Napoleon, hogy ő hüvellyel hódított, Napoleon meg a kardjával.

Trufa

19a)

Kuratorka, čo s čenkovikem hodila? Ja, ta to tu pan farar keď hodili spovedat' na Bükkszentlászló, ta na pešo hodili. Bo tam aj z vozem ňemohlo ist', len na pešo križem. Ta vozova cesta ňebula, ta zejšol tak. Aj malo vozov bulo vtedig. Ta išol on s kuratorku. Na kuratorka na predek šla pred pán farárom vše. Na jeden stari človek tlukol skali. Na cestu čo robil. Na a prišla gu ňemu, po ňeho kuratorka, čengov mala v ruke a gu uchu mu daj že zacingala.

A ten si zvihnul hlavu:

– Ta čo si to naišla?

A ona že:

– Modlite se, bo pan farar idu.

Na ta on ňeže:

– Jaj, Ježiš Marija!

A začal se modlit' a kleknul si na te čirki ta, bo pan farar idu. No a už keď odejšli, prejšli ta, začal robit aj on. Robil. Na vtedig popolednu už pan farar na, začli zas domu. Ale stari zbačil že už zdola idu pan farar aj kuratorka, bo že môže aj zacingala dačo, o vtedig buhnul z mlatkem, že:

– He, idem ja domu, je vam už nebudem tu klečeť na čirke, na skale!

A tam nahal šicko. Taki svet bul.

19b)

Így van, hogy itt gyalog járt a pap is szomszéd faluba, mer ide négy kilométerre van Óhuta – vót akkoriba – most Bükkszentlászló. Hat gyalog járt a pap, mer hat kocsival nehezebb vót. Meg osztán partos hely. Nameg osztán nem is vót így kocsi. Hát lementek. És egy bácsi ott törte a követ az úton, az útra, útjavításhoz. És a kurátorné a csengőjével gyött előre, hogy ha valakit lát, annak csenget, hogy vegye le a kalapját és imádkozzon, mer gyön a tisztelendő úr. Mer nagy becses vót akkoriban a tisztelendő úr. No, mentek. Az öreg bácsi törte a követ, gyött a kurátor néni, és odacsöngetett neki a füléhez. És a bácsi felemelte a fejét:

– Ó, hat te azt találtad? Hol találtad azt a csengőt?

Ő azt hitte, hogy találta az asszony a csengőt, mutogassa neki.

És az asszony azt mondja:

– Imádkozzon, mer gyön a tisztelendő úr!

– Jaj, Jézus Mária!

Mingyár letérdelt, összerakta a kezit, oszt elkezdett imádkozni. Letérdelt arra a kőre, amit törte. S úgy imádkozott. No, jóvan. Elment a tisztelendő úr. Leült az öreg, törte a követ tovább. No mán később visszagyöttek délután fele, de az öreg észrevette, hogy gyön a csengős asszony megint. Hej, mingyár földhöz vágta a kalapácsot, oszt inóc haza! Asszonya, hogy:

– Én tovább nem imádkozok itt nektek! Nem fogok itt térgyepelni ezen a kövön!

Vicc

20a)

Jaj, tak bula taka – toto už hlapci hovorili, take pikanč ono bulo, že:

Išla jedna bars pekna osoba po ulice a jeden šumni haver šol za ňu. Bars pekne litka mala aj pekne nohi. A že temu se to bars pačilo. A že on povedal, že ta dal bi jej hoc kelo, keď bi mu vinšla na emeleteš hižu do hiži. Dal bi jej hoc kelo peňazov, bi jej zaplatil, kebi s ňim ona išla. Ta ona čula, že ta.

– Keď treba, ja idem s vami – povedala – tam hore, na emelet. Len zaplatte mi dobre.

A to bula vibita osoba, bo ona vinšla až na tretí emelet, a jemu to podala, že:

– Teraz vi se zblečte do hola na predek a tak ja za vami. Ale peňaze na stol dajte.

Podala, že kelo.

Na ten on se do hola vizlec, čekal, že osoba se vizleče, ale bizon ona se ňevizlekla, shitila peňaze, utekla. No a vtedig on už ňemal čo urobiť, bo holi bul, ňemohol bežeť von stamať, a pred oblok kričal dole totim, čo tam se osobňiki, že:

– Osobňiki, hitte hu, hitte hu – podal – aj spať s nemu môžete, už aj je viplatene za ňu, môžete hu aj pojebať!

20b)

Volt egy szép, csinos hölgy, fiatal hölgy, ment a járdán, és ugye büszkén lépkedett. És tetszett a fiatalembernek, ahogy ment mögötte, hogy hát milyen szép, csinos lába van, és ugye a termete is. És akkor azt mondja:

– U, de megadnám – azt mondja – a pénzt, ha eljönne az emeletre velem – azt mondja – az ágyba, ez a nő.

Ezt meghallotta. Azt mondja:

– Hát semmi kifogás, elmegyek szívesen, csak fizessen meg.

Hat azt mondja:

– Ő megfizeti, csak jöjjön fel a lakására.

Hát ugye a hölgy felment, raffinált volt, mer azt mondta, hogy hát a fiatalember előbb vetközzön le teljesen csupaszra, meztelenre, és feküdjön be az ágyba, takaródjön be paplannal – to som van ňepodala – és akkor, de előbb a pénzt tegye le az asztalra. És akkor ugye ő már levetközött, a hölgy aztán ugye felkapta a pénzt, elszőkött. És ugye szerencsétlenül csupaszon nem tudott szaladni utánna, a pénze, a nő után, hanem kiszólt az ablakon, mer ő már járdán ment, és ugye a mögötte lévő fiúknak, akik utánna mentek, hogy:

– Fogják meg, fogják meg, basszák meg, ki is van érte fizetve!

21a)

Som mal šesnac rokov, som hodil do čemetekertu sadiť. Aj moja sestra hodila a mala štrnác roki. Na, išli zme sadiť. Na, prišol obed. Ta te mlade deti buli na ednim ohňu, to pekli slaňinu a vekše lude buli pri druhi, stari. Bo aj stare hodili, aj kerul hodil. Ta te osve mali zas ohen. Hat obedujeme, ale raz čujeme velki krik. Tam, de mladi buli. Ta jedna, no, devče si peklo slaňinu, klečelo tak pri ohňu. Tam, de mladi buli. Ta kabatiki a vipalilo hu a vtedig začala bežeť. Ňebul tam človek, čo bi hu bul ratoval. Ta do cista zhoreli šati na ňej. Tam zostala hola stať. No, tam bul voz, bo vapno palili, na kerul ho dal doňesť, na ona už len stojaci znala dolu prist', hu dva stare ženi trimali. No, prišla domu. Farar hu vispovedali a na druhi den zomrela.

To sestra bula moja. Za mesac, tak som ohorel, že za mesac som ňejed. Aňi ňepil vodu. Bars bula plana voda. A ňeznal som, že čo je mi.

Take se stavalo, že ňestarali se o mladih deť'oh. Už keď potom, pozde bulo, že: eső után köpönyeg, už keď bulo pozde, vtedig už ňeopsaduvati osve ohňa klat'.

21b)

Hát úgy, hogy hogy éltek a fiatalok azelőtt itten. Mer itt dolgozni kellett mindenkinek mán tizenkét éves kortól. Még tizenkét éves korára nem is engedték az iskolába, mer szegénység vót, és rá vót utalva, a munkára mindenki. Hat az én hugom is tizennégy éves vót, én már tizenhat éves vótam akkor, hat csemetekertbe jártunk ültetni a csemetéket az erdőbe, ahova kellett. Fenyőfát. De elgyőtt az ebédidő, és a fiatalok, azok külön tűz mellett vótak. Az öregek meg az erdész megint külön tűz mellett vótak. Na és egyszer ahogy ebédelünk, hát elkezdnek kiabálni a fiatal tűznél. De nemhogy: Segítségl!, de: Jaj, jaj, jaj!

Vót abban tizen, mindegyik kiabált. Ordítottak. Nohát akkor az öreg tűztől mindenki odament, mi történik ott. Hát a lány, ahogy térgyepelt a tűz mellett, sütötte a szalonnát, meggyúltak a ruhái. És a másik ódalon is vótak gyerekek. Lehet, hogy látták is, de nevettek, viccnek vették. De ahogy odasütött a tűz, felugrott, oszt elkezdett szaladni, mer nagyon sütötte. Hát a ruhája leégett tisztára. Csak egy gallér maradt itt neki, olyan vastagabb, azt leszakította valami, annyi mentséget kapott. Úghogy után osztán mán tüzet nem engedték rakni külön. Csak egy helyre mindég.

A lányt – egy kocsi odarendelt az erdész, és levették a hátsó súbért, arra ráállt, erre felemelték, és úgy belépett a kocsi. Deszka vót az alján meg az ódalán belül. No és két asszonyt odarendelt, öreget, az erdész, oszt a két asszony megfogta, hogy el ne düljön. Hat adtak rá valami rongyot, magáru levette valaki, és így hozták haza.

A pap még meggyóntatta aznap. Másnap meghalt. A hugom vót.

22a)

V Čaňiku zgazlovala zelezňica, bo išol jeden motor. A ja som do Ďura hodil na počtu, pre počtu. Bo ja som – jagerska cesta se robela. Bo tam ňebula. Miškovska ta. A ja som pre počtu hodil do Ďuru. No a idem a Čaňik, pušla zelezňica. Zna, de je Čaňik? Ta mať pri papirgyáru. Sa prez cestu ide streka. No a ja som tam stanul, bo sem se na zelezňicu priziral. A vtedig pride jeden motor, a pred zelezňicu. A zelezňica ho tiskala. Tato jeden mladi šol aj z mladu na Lillafüred. Ta aj teraz to bulo v devet' i dvacatim roku, misl'im. Mlademu vibilo zubi, mladej jednu guňu bars a šoförövi preťalo tvar. Ta takto bulo, take som videl. Take bulo.

22b)

Jártam én a postára mindég Diósgyőrbe, mer ott vót az utolsó posta. Hordtam fel Lillafüredre, mer ott vót az iroda az útépitészetnek. Én gyöttem egyszer haza postával, és gyött a vonat az úton keresztül. Vót egy, ott járt Salyibul, meg papirgyár fele. Ott megálltam, mert láttam, nem is, én ámentem vóna, de mint gyerek hát bámszokdottam, hogy meg a vonat, meg mit visz, leálltam. Osz, ahogy néztem a vonatot, egy autó befutott elibe, oszt mán vitte is. És előtte vót a híd, ahol a víz folyt. Hát egész a hídig, mert az első abroncsok leégtek a kocsiul, odáig svűszkölte.

No hat a vonat mán leállt, ott, a fékezők leszálltak, gyött hozzám is egy. S azt mondja:

– Te itt vótál, öcskös.

Mondom:

– Itt.

De aztán engemet nem kérdeztek, senki semmit, soha. Hát kiszálltak, mert ez vőlegény vót, a menyasszonnyal mentek Lillára, kiszálltak. Hát a vőlegénynek kiütötte a fogát végig, így, a menyasszonynak egy nagy gumó volt a homlokán, a sofőrnek meg szétvágta itt az arcát. Hat annyi. Most nagyon emlékszem erre, ami azelőtt történt, arra emlékszem kiskorába, de, ami most történik, arra nem!

Elbeszélők:

Czeglédi Pálné Kristek Matild (1926): 3a, 3b; 4a, 4b; 5a, 5b; 10a, 10b; 12a, 12b; 20a, 20b.

Halász Oszkárné Kovács Klára (1929): 13a, 13b; 14a, 14b; 15a, 15b.

Takács András (1911): 1a, 1b; 2a, 2b; 6a, 6b; 7a, 7b; 8a, 8b; 9a, 9b; 11a, 11b; 16a, 16b; 17a, 17b; 18a, 18b;
19a, 19b; 21a, 21b; 22a, 22b.

Szlovák nyelvű közlők (adataikra a bevezetőben hivatkozom):

Czeglédi Rezsóné Hegedűs Aranka (1928)

Erdődi Béláné Czeglédi Albina (1932)

IRODALOM

Barna Gábor

1984 Hiedelemalakok a hitvilágban. In: Répáshuta. Egy szlovák falu a Bükkben. Szerk.: *Szabadsfalvi József és Viga Gyula*. Miskolc. 331–347.

Bihari Anna

1980 Magyar hiedelemmonda-katalógus. In: Előmunkálatok a magyarság néprajzához, 6. Szerk.: *Hoppál Mihály*. Budapest

Bornemisza Péter

1977 Az ördögi kísértetekről... Budapest

Burány Béla

1988 Piros a tromf. H. n.

Dobos Ilona

1971 Tarcál története a szóhagyományban. Budapest

1986 Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség. Budapest

Faragó József

1974 A kétnyelvű mesemondók repertoárjának nyelvi megoszlása. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, 18. Újvidék. 69–73.

Gašpariková, Viera

1984 Slovenské komentáre – Szlovák nyelvű jegyzet. In: *Krupa A.*: Rozprávky ňaničky Žofky – Zsofka néni meséi. Békéscsaba, 280–307.

Gunda Béla

1979 Mýtické bytosti v poverách Slovákov žijúcich v Bukovom pohorí. In: *Národopis Slovákov v Maďarsku*. Szerk.: *Krupa András–Štefan Lami*. Budapest, 123–133.

Horváthová, Emília

1975 Zvykoslovie a povery. In: *Slovensko. Ľud. II. časť*. Szerk.: *Božena Filová–Ján Mjartan*. Bratislava. 985–1030.

Kovács Ágnes

1984 Poznámky k rozprávkam Žofie Drágosovej – Jegyzetek Drágos Zsófia meséihez. In: *Krupa A.*: Rozprávky ňaničky Žofky – Zsofka néni meséi. Békéscsaba. 308–338.

Körner Tamás

- 1970 Mutatvány a készülő magyar hiedelemmonda-katalógusból. B) Halál és halottak. *Ethnographia*. 55–96.

Krupa András

- 1974 Hiedelmek – varázslatok – boszorkányok. Békéscsaba
1981 Kétnyelvű népballadaénekes Nagybánhegyesen. *Békési Élet*. 355–362.
1984 Rozprávky ěaničky Žofky – Zsofka néni meséi. Békéscsaba
1988 Egy népszerű ál-hiedelemmonda. *Új Aurora* (Békéscsaba). 118–123.
1989 Zsofka néni kétnyelvű meséi – Dvojjazyčné rozprávky ěaničky Žofky. Békéscsaba

Küllős Imola

- 1988 Igaz történet, élettörténet, önéletrajz. In: Magyar néprajz, V. Népköltészet. Szerk.: *Vargyas Lajos*. Budapest, 251–266.

Lajos Árpád

- 1974 Este a fonóban. Budapest

Lengyel Dénes

- 1988 Történeti monda. In: Magyar néprajz V. Népköltészet. Szerk.: *Vargyas Lajos*. Budapest. 148–166.

Michalko, Pavel

- 1977 Rozhovory učiteľa so sedliakmi o škodlivosti povier panujúcich medzi pospolitým ľudom. Bratislava

Szabó Lajos

- 1975 Taktaszadai mondák. Budapest

Ujváry Zoltán

- 1986 Menyecske a kemencében. Budapest–Debrecen

Vöő Gabriella

- 1981 A kölcsönhatások vizsgálatának módszerei és eredményei a romániai folklórisztikában. In: II. Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Szerk.: *Eperjessy Ernő–Krupa András*. Budapest–Békéscsaba. 251–257.

ZWEISPRACHIGE VOLKSGESCHICHTEN AUS BÜKKSZENTKERESZT

In Bükkszentkereszt konnten früher, als für die Gemeinschaft auch die slowakische Sprache noch kennzeichnend war – etwa bis Mitte des 20. Jahrhunderts – die zweisprachigen (slowakisch–ungarischen) Volkserzählungen als allgemeine Erscheinung betrachtet werden. Entsprechend den in unseren heutigen Tagen (1993.) durchgeführten Sammlungen kann dies hauptsächlich bei der Sagenüberlieferung beobachtet werden, aber es bezieht sich auch auf die Erlebniserzählungen und Witze.

Die ungarischen Slowaken hielten auch anderswo an ihrer zweisprachigen Erzählungstradition fest, ein ausgezeichnetes Beispiel dafür ist Farkas Andrásné Drágos Zsófia (=Tante Sophie – *ňanicka Žofka*), deren zweisprachigen Märchen in ihrer Art einzigartig sind.

In Bükkszentkereszt nahmen wir die zweisprachigen Erzählungen von *András Takács*, *Czeglédi Pálné Kristek Matild* und *Halász Oszkárné Kovács Klára* auf Tonband auf.

Ihre *Glaubenssagen* in slowakischer und ungarischer Sprache handeln vor allen Dingen von Hexen (*bosorka*), aber auch die anderen eigentümlichen slowakischen Fabelwesen aus dem Bükk (*buhinka*, *vodna baba*) und andere mythische Gestalten (*vrkolak*, *Hausschlange*, *Fliegenfürst* – *černí knáz*, *Drachenschlange*, *-Echse*, *Irrwische* – *zmok* und *zmora*) erhalten eine Rolle. Unter den *geschichtlichen Sagen* sind die mit örtlichen Gebäuden und Bezeichnungen aus dem mittelalter (*Kloster des heiligen Geistes*, *Majláth*) bzw. *Maria-Theresia* verbundenen Geschichten zu finden. Es wird auch eine örtliche Abwandlung des Sagentypes *berührtes Kleidungsstück* – *Kreuzräuber* erzählt. Die *Spaßmacher-* und *Erlebnisgeschichten* spiegeln die Lebensweise und Beschäftigungen der Bükkszentkereszter Slowaken wider. Die Hinweise auf die Lebensverhältnisse sind auch für die anderen Geschichten charakteristisch (das Steinbrechen, Kalkbrennen, Hausieren, die Fabrikarbeit, die Waldarbeit usw.).

Die Erzähler aus Bükkszentkereszt gehören zu dem Typ der zweisprachigen Märchenerzähler, die alle ihre Geschichten in zwei Sprachen (slowakisch und ungarisch) gleichermaßen erzählen. Die erzählerischen Elemente der einen Sprache erscheinen allerdings automatisch auch in der anderssprachig erzählten Geschichte (z.B. im ungarischen Text die Elemente der slowakischen Erzählung, bzw. umgekehrt).

Die Geschichten werden wortwörtlich und in originaler Mundart vorgetragen.

András Krupa